

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

УХВАЛЕНО
Рішенням вченої ради
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця
від 23.05.2023 р. протокол № 6

ВВЕДЕНО В ДІЮ
Наказом ректора Харківського
національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
від 23.05.2023 р. № 144

Володимир ПОНОМАРЕНКО

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«ТУРИЗМ»**

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Перший (бакалаврський)
СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Бакалавр
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	24 Сфера обслуговування
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	242 Туризм і рекреація

Харків, 2023

ПРЕАМБУЛА

Склад робочої групи освітньо-професійної програми «Туризм»:

Стрижак Олена Олегівна – доцент кафедри туризму, кандидат економічних наук, доцент – гарант освітньої програми;

Сущенко Олена Анатоліївна – завідувач кафедри туризму, доктор економічних наук, професор;

Ястремська Олеся Олександрівна – доцент кафедри туризму, кандидат економічних наук, доцент;

Журба Валерія Олексіївна – здобувач вищої освіти;

Пшенична Катерина Андріївна – директор ТОВ «Фарби світу».

Розглянуто на засіданні кафедри туризму, протокол № 10 від 08.02.2023 р.

Розглянуто вченою радою факультету міжнародної економіки і підприємництва, протокол №2 від 22.02.2023 р.

ОПП оновлено на підставі:

1. Законодавчих та нормативних актів:

Національної рамки кваліфікацій, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 р. (із змінами відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 519 від 26.06.2020 р.);

Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 24 Сфера обслуговування, за спеціальністю 242 Туризм, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 04.10.2018 р. № 1068;

переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1392.

2. Аналізу ринку праці, з урахуванням регіонального контексту.

3. Вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки бакалаврів у галузі туризму, результатів опитування стейкхолдерів, громадського обговорення.

4. Нормативних документів ХНЕУ ім. С. Кузнеця:

Положення про організацію освітнього процесу у ХНЕУ ім. С. Кузнеця;

Положення про розроблення, затвердження, моніторинг, періодичний перегляд та оновлення освітніх програм у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця (введено в дію Наказом ректора № 237 від 30.12.2020 р.);

Кодекс академічної доброчесності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

5. Рекомендації після процедур внутрішнього та зовнішнього оцінювання ОП.

Рецензії-відгуки зовнішніх стейкхолдерів (додаються).

I - ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Галузі знань	24 Сфера обслуговування
Спеціальності	242 Туризм і рекреація
Освітня програма (українською та англійською мовами)	Туризм / Tourism
Форми здобуття освіти, обсяг освітньої програми в кредитах ЄКТС та терміни навчання	на базі повної загальної середньої освіти очна (денна) форма –240 кредитів, 3 роки 10 місяців; заочна форма –240 кредитів, 3 роки 10 місяців
Наявність акредитації	Сертифікат про акредитацію МОНУ зі спеціальності 242 Туризм Серія УД № 21009588 від 01.10.2019 р. Строк дії сертифіката до 1 липня 2029 р.
Мова(и) навчання / оцінювання	Українська, англійська
Структурний підрозділ, відповідальний за ОПП	Кафедра туризму
Вимоги до зарахування	Набір на перший (бакалаврський) здійснюється відповідно до правил та порядку прийому для здобуття вищої освіти. Правила та строки прийому розміщені на сайті ХНЕУ ім. С. Кузнеця за посиланням https://www.hneu.edu.ua/normatyvni-dokumenty/ Для успішного засвоєння освітньої програми бакалавра вступники повинні мати повну загальну середню освіту та прагнення оволодіти знаннями в галузі сфера обслуговування за спеціальністю туризм і рекреація.
Обмеження щодо форм навчання	Немає
Освітня кваліфікація	Бакалавр з туризму
Кваліфікація в дипломі	Ступінь вищої освіти – Бакалавр Спеціальність – 242 Туризм і рекреація Освітня програма – "Туризм"
Мета освітньої програми	Підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних вирішувати практичні проблеми та складні спеціалізовані завдання у галузі туризму на засадах оволодіння загальними та фаховими компетентностями.
Фокус та особливості (унікальність) програми	Підготовка фахівців з туризму фокусується на поєднанні економічної (бізнес-орієнтованої), мовної, інформаційної (інформаційно-комунікаційні технології) та інтернаціоналізаційної компонент. Особливість: викладання українською та англійською мовами, можливість закордонного стажування та отримання практичного досвіду в туристичній сфері. Ключові слова: туризм, туристичний продукт, послуга, бізнес, інформаційно-комунікаційні технології, ринок.

<p>Опис предметної області</p>	<p>Об'єкти вивчення: туризм як суспільний феномен, складна соціо-еколого-економічна система, яка охоплює різноманітні природно-географічні, соціокультурні, екологічні, економічні, організаційно-правові аспекти, процеси і явища, пов'язані з комфортним та безпечним подорожуванням;</p> <p>туризм як сфера професійної діяльності та бізнес в індустрії туризму, що передбачає формування, просування, реалізацію та організаціоспоживання туристичного продукту, послуг суб'єктів туристичної діяльності з організації комплексного туристичного обслуговування в індустрії туризму.</p> <p>Цілі навчання: формування загальних та фахових компетентностей для успішного здійснення професійної діяльності у сфері туризму.</p> <p>Теоретичний зміст предметної області: основні поняття: туризм, турист, сфера туризму, форми та види туризму, туристичні ресурси, об'єкти та атракції туризму; туристичний продукт, екскурсія, туристична дестинація, туристична діяльність, туристичний сервіс, індустрія туризму, туристична інфраструктура, ринок туристичних послуг, суб'єкти туристичного бізнесу;</p> <p>концепції: 1) гуманістична, патріотично-виховна, національної ідентичності; 2) глобалізації та глокалізації туризму; 3) геоторіальності туризму, геопросторової організації туристичного процесу; 4) сталого туризму задля розвитку; 5) інформаційно-технологічна; 6) холістичного маркетингу, 7) сервісна; 8) соціально відповідального бізнесу;</p> <p>принципи, які визначають закономірності підготовки фахівців: студентоцентричний, компетентісно-орієнтований, науковості, систематичності і послідовності навчання, практико-орієнтований, міждисциплінарний.</p> <p>Предметна область містить знання з географії та історії туризму, країнознавства, рекреалогії, організації туризму та екскурсійної діяльності, організації готельної та ресторанної справи, транспортного обслуговування, інформаційних систем і технологій в туризмі, економіки туризму, турсервісу, менеджменту та маркетингу туризму, правового регулювання та безпеки туристичної діяльності.</p> <p>Методи, методика та технології: загально- та спеціальнонаукові методи: географічні, економічні, соціологічні, психологічні, інформаційні, методи туристичного обслуговування (технологічно-виробничі, інтерактивні, сервісні).</p> <p>Інструменти та обладнання: технічне обладнання та оснащення для обробки інформації, дотримання безпеки в туризмі та туристичної діяльності суб'єктів туристичного ринку, спеціалізовані прикладні ліцензовані програмні продукти, картографічні джерела, карти, атласи</p>
<p>Академічна мобільність</p>	<p>-</p>
<p>Академічні права випускників</p>	<p>Можливість навчання за програмою другого (магістерського) рівня вищої освіти. Набуття додаткових кваліфікацій в системі післядипломної освіти, підвищення кваліфікації. Академічна мобільність.</p>

Професійні права	Випускники освітньо-професійної програми «Туризм» можуть працювати в установах індустрії туризму, закладах рекреаційної, санаторно-курортної діяльності і гостинності різних форм власності, в органах управління туризмом, у громадських організаціях туристичного профілю, бути самозайнятими особами-підприємцями
Працевлаштування випускників	<p>Згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України "Класифікатор професій" (ДК 003:2010), здобувач ступеня бакалавра після закінчення навчання за ОП "Туризм" може займати відповідну посаду за категоріями:</p> <p>79. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність</p> <p>79.1 Діяльність туристичних агентств і туристичних операторів</p> <p>79.11. Діяльність туристичних агентств</p> <p>79.12. Діяльність туристичних операторів</p> <p>79.9. Надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність</p> <p>82.30. Організування конгресів і торговельних виставок</p> <p>65.12. Інші види страхування, крім страхування життя</p> <p>91.02. Функціонування музеїв</p> <p>91.03. Діяльність із охорони та використання пам'яток історії, будівель та інших пам'яток культури</p> <p>93. Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг</p> <p>93.2. Організування відпочинку та розваг</p> <p>93.29. Організування інших видів відпочинку та розваг</p> <p>55.10. Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування</p> <p>55.90. Діяльність інших засобів тимчасового розміщування</p> <p>56.10. Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування</p> <p>Посади, які здатен обіймати бакалавр (згідно з Національним класифікатором України «Класифікатор професій ДК003:2010»):</p> <p>3414 Фахівець з туристичного обслуговування</p> <p>3414 Організатор подорожей (екскурсій)</p> <p>3414 Експурсовод</p> <p>3414 Фахівець із організації дозвілля</p> <p>3414 Фахівець з розвитку сільського туризму</p> <p>3414 Фахівець із конференц-сервісу</p> <p>3414 Фахівець із спеціалізованого обслуговування</p> <p>3414 Фахівець із туристичної безпеки</p> <p>3340 Інструктор-методист з туризму</p> <p>3439 Інші технічні фахівці в галузі управління</p> <p>3439 Інспектор з туризму</p> <p>1315 Керівники малих підприємств-готелів та закладів ресторанного господарства без апарату управління</p> <p>1317 Керівники малих підприємств без апарату управління (керуючий агентством)</p> <p>1448.1 Менеджери (управителі) з організації діяльності туристичних агентств та бюро подорожей</p> <p>1455.1 Менеджери (управителі) в готельному господарстві</p>

II - ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКА

<p>Інтегральна компетентність</p>	<p>Здатність комплексно розв'язувати складні професійні задачі та практичні проблеми у сфері туризму і рекреації як в процесі навчання, так і в процесі роботи, що передбачає застосування теорій і методів системи наук, які формують туризмознавство, і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.</p>
<p>Загальні компетентності</p>	<p>ЗК01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК03. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p> <p>ЗК04. Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу.</p> <p>ЗК05. Прагнення до збереження навколишнього середовища.</p> <p>ЗК06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК07. Здатність працювати в міжнародному контексті.</p> <p>ЗК08. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК09. Вміння виявляти, ставити і вирішувати проблеми.</p> <p>ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК11. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>ЗК12. Навички міжособистісної взаємодії.</p> <p>ЗК13. Здатність планувати та управляти часом.</p> <p>ЗК14. Здатність працювати в команді та автономно.</p>
<p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</p>	<p>СК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності.</p> <p>СК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>СК3. Здатність аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал територій.</p> <p>СК4. Здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління.</p> <p>СК5. Розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів.</p> <p>СК6. Розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного).</p> <p>СК7. Здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту.</p> <p>СК8. Розуміння принципів, процесів і технологій організації роботи суб'єкта туристичної індустрії та її підсистем.</p> <p>СК9. Здатність забезпечувати безпеку туристів у звичайних та складних форс-мажорних обставинах.</p> <p>СК10. Здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал.</p> <p>СК11. Здатність використовувати в роботі туристичних підприємств</p>

	<p>інформаційні технології та офісну техніку.</p> <p>СК12. Здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу.</p> <p>СК13. Здатність до співпраці з діловими партнерами і клієнтами, уміння забезпечувати з ними ефективні комунікації.</p> <p>СК14. Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.</p> <p>СК15. Здатність діяти у правовому полі, керуватися нормами законодавства.</p> <p>СК16. Здатність працювати з документацією та здійснювати розрахункові операції суб'єктом туристичного бізнесу.</p>
--	---

III - НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, СФОРМУЛЬОВАНИЙ У ТЕРМІНАХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 242 ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ

РН1. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці основні положення туристичного законодавства, національних і міжнародних стандартів з обслуговування туристів.

РН2. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.

РН3. Знати і розуміти основні форми і види туризму, їх поділ.

РН4. Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.

РН5. Аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал території.

РН6. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів.

РН7. Розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт.

РН8. Ідентифікувати туристичну документацію та вміти правильно нею користуватися.

РН9. Організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки.

РН10. Розуміти принципи, процеси і технології організації роботи суб'єкта туристичного бізнесу та окремих його підсистем (адміністративно-управлінська, соціально-психологічна, економічна, техніко-технологічна).

РН11. Володіти державною та іноземною (ними) мовою (мовами), на рівні, достатньому для здійснення професійної діяльності.

РН12. Застосовувати навички продуктивного спілкування зі споживачами туристичних послуг.

РН13. Встановлювати зв'язки з експертами туристичної та інших галузей.

РН14. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.

РН15. Проявляти толерантність до альтернативних принципів та методів

виконання професійних завдань.

PH16. Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

PH17. Управляти своїм навчанням з метою самореалізації в професійній туристичній сфері.

PH18. Адекватно оцінювати свої знання і застосовувати їх в різних професійних ситуаціях.

PH19. Аргументовано відстоювати свої погляди у розв'язанні професійних завдань.

PH20. Виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їх розв'язання.

PH21. Приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

PH22. Професійно виконувати завдання в невизначених та екстремальних ситуаціях.

IV. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ

4.1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ ТА ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ

№	Освітні компоненти	Кредити ЄКТС	Структура, %
ЦИКЛ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ			
1.	<i>ОБОВ'ЯЗКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>	44	18%
2.	<i>ВИБІРКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>	25	10%
ЦИКЛ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ			
3.	<i>ОБОВ'ЯЗКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>	136	57%
4.	<i>ВИБІРКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>	35	15%
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ		240	100%
<i>в тому числі: вибіркова складова</i>		60	25%

Код ОК	Освітні компоненти(навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кредити ЄКТС	Форми підсумкового контролю
ЦИКЛ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ			
<i>ОБОВ'ЯЗКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>			
ОК 1	ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ	4	Залік
ОК 2	ФІЛОСОФІЯ	5	Екзамен
ОК 3	ІНОЗЕМНА МОВА (за професійним спрямуванням)	17	Залік, Екзамен, Залік, Залік
ОК 4	ІНОЗЕМНА МОВА II	5	Залік
ОК 5	УКРАЇНСЬКА МОВА (за професійним спрямуванням)	3	Залік
ОК 6	ІНФОРМАТИКА	5	Залік
ОК 7	ВИЩА ТА ПРИКЛАДНА МАТЕМАТИКА	5	Екзамен
<i>ВИБІРКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>			
ВК 1	НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ	5	Залік
ВК 2	МАЙНОР або ВІЛЬНИЙ МАЙНОР	5	Залік
ВК 3	МАЙНОР або ВІЛЬНИЙ МАЙНОР	5	Залік
ВК 4	МАЙНОР або ВІЛЬНИЙ МАЙНОР	5	Залік
ВК 5	МАЙНОР або ВІЛЬНИЙ МАЙНОР	5	Залік
ЦИКЛ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ			
<i>ОБОВ'ЯЗКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>			
ОК 8	ВСТУП ДО ФАХУ	4	Залік
ОК 9	ОСНОВИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РЕКРЕАЦІЇ	6	Екзамен
ОК 10	ОСНОВИ ГОСТИННОСТІ	5	Екзамен
ОК 11	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ	5	Залік
ОК 12	ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНА ПРАКТИКА	4	ЗВІТ
ОК 13	ДІЛОВА ІНОЗЕМНА МОВА I	6	Залік
ОК 14	ІНОЗЕМНА МОВА АКАДЕМІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	4	Залік
ОК 15	СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ	6	Екзамен
ОК 16	СВІТОВИЙ РИНОК ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ	5	Екзамен

Код ОК	Освітні компоненти(навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кредити ЄКТС	Форми підсумкового контролю
ОК 17	ЕКОНОМІКА РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ	6	Екзамен
ОК 18	ГЕОГРАФІЯ ТУРИЗМУ	9	Залік, Екзамен
ОК 19	КУРСОВА РОБОТА: <i>ГЕОГРАФІЯ ТУРИЗМУ</i>	1	Курсова робота
ОК 20	ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	5	Екзамен
ОК 21	ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОДОРОЖЕЙ	6	Екзамен
ОК 22	КУРСОВА РОБОТА: <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОДОРОЖЕЙ</i>	1	Курсова робота
ОК 23	ОРГАНІЗАЦІЯ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	5	Залік
ОК 24	ГОТЕЛЬНИЙ БІЗНЕС	6	Екзамен
ОК 25	ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА	11	ЗВІТ
ОК 26	МАРКЕТИНГ ТУРИЗМУ	5	Залік
ОК 27	МЕНЕДЖМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	5	Екзамен
ОК 28	КУРСОВА РОБОТА: <i>МЕНЕДЖМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	1	Курсова робота
ОК 29	НАУКОВО-ДОСЛІДНА ПРАКТИКА	5	ЗВІТ
ОК 30	ТРЕНІНГ "АВТОМАТИЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА"	4	ЗВІТ
ОК 31	ПЕРЕДДИПЛОМНА ПРАКТИКА	9	ЗВІТ
ОК 32	КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	2	Екзамен
ОК 33	ДИПЛОМНА РОБОТА	10	Дипломна робота
<i>ВИБІРКОВІ ОСВІТНІ КОМПОНЕНТИ</i>			
ВК 6	МЕЙДЖОР 1	5	Екзамен
ВК 7	МЕЙДЖОР 2	5	Екзамен
ВК 8	МЕЙДЖОР 3	5	Екзамен
ВК 9	МЕЙДЖОР 4	5	Екзамен
ВК 10	МЕЙДЖОР 5	5	Екзамен
ВК 11	МЕЙДЖОР 6	5	Екзамен
ВК 12	МЕЙДЖОР 7	5	Екзамен

4.2. ВИБІРКОВА СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

Вибіркова складова освітньо-професійної програми складається з:

- непрофільних дисциплін;
- дисциплін професійного спрямування (Майнор (або вільний Майнор),

Мейджор).

Вибіркові дисципліни обираються студентами із загального переліку навчальних дисциплін Університету (пул вибірових дисциплін ХНЕУ ім. С. Кузнеця).

Для загального циклу такими дисциплінами можуть бути:

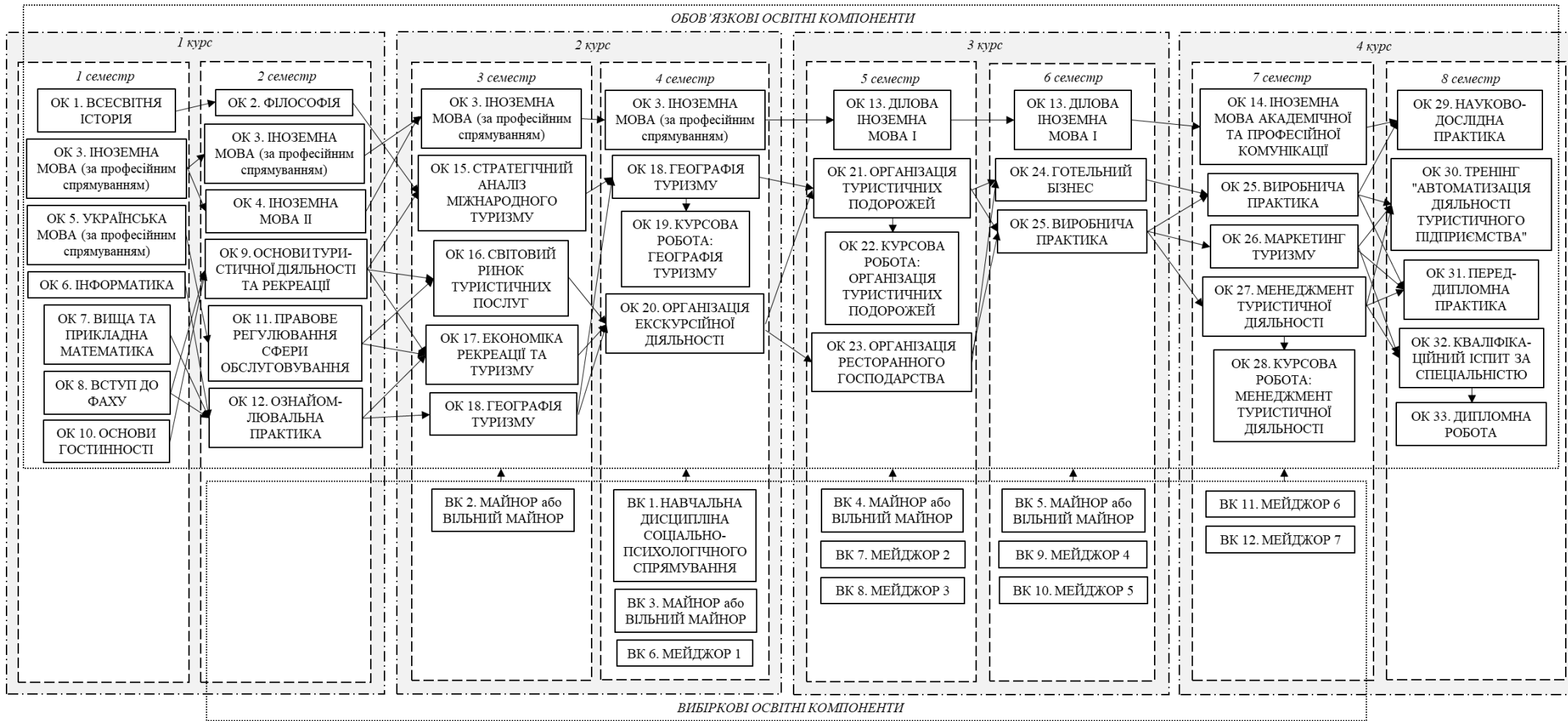
- дисципліни соціально-психологічного спрямування (наприклад: "Психологія", "Управління конфліктами", інші).

Загальний обсяг Майнорів складає 20 кредитів ЄКТС (по 5 кредитів на дисципліну).

Дисципліни професійного спрямування (Мейджори) пропонуються випускаючими кафедрами.

Загальний обсяг Мейджорів складає 35 кредитів ЄКТС (по 5 кредитів на дисципліну).

4.2. СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Туризм»

V. ФОРМИ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

<p>Форма атестації здобувачів вищої освіти</p>	<p>Атестація здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи (дипломної роботи бакалавра за спеціальністю 242 "Туризм і рекреація") та атестаційного екзамену (комплексного кваліфікаційного іспиту за спеціальністю).</p>
<p>Вимоги до кваліфікаційної роботи</p>	<p>Кваліфікаційна робота повинна передбачати теоретичні та аналітичні узагальнення або розв'язання практичної задачі у сфері туризму і рекреації із застосуванням теорій та методів туризмознавства.</p> <p>Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця розробляє та затверджує:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) положення про екзаменаційну комісію (ЕК); 2) порядок перевірки кваліфікаційних дипломних бакалаврських робіт наплагіат; 3) нормативи унікальності текстів кваліфікаційних дипломних бакалаврських робіт. <p>Атестація осіб, які здобувають ступінь бакалавра, здійснюється ЕК, до складу якої можуть включатися представники роботодавців та їх об'єднань. Атестація здійснюється відкрито і публічно.</p> <p>Дипломна робота бакалавра допускається до захисту перед ЕК за умови, якщо рівень її унікальності (оригінальності) відповідає нормативу, який офіційно затверджений ХНЕУ ім. С. Кузнеця.</p> <p>Вимоги до заключної кваліфікаційної роботи:</p> <p>Кваліфікаційна дипломна бакалаврська робота – це навчально-наукова робота студента, яка виконується на завершальному етапі здобуття кваліфікації бакалавра з туризму для встановлення відповідності отриманих здобувачами вищої освіти результатів навчання (компетентностей) вимогам стандартів вищої освіти. Вона є кваліфікаційним документом, на підставі якого ЕК визначає рівень теоретичної підготовки випускника, його готовність до самостійної роботи за фахом і приймає рішення щодо присвоєння відповідної кваліфікації та видачу диплома.</p> <p>Дипломна робота бакалавра є інструментом закріплення та демонстрації сформованих упродовж навчання загальних та спеціальних компетентностей відповідно профілю обраної спеціальності.</p> <p>Для оприлюднення та публічного ознайомлення зі змістом кваліфікаційних робіт, запобігання академічного плагіату дипломні роботи мають бути розміщені на офіційному сайті ХНЕУ ім. С. Кузнеця (у репозитарії).</p>
<p>Вимоги до публічного захисту (демонстрації наявності)</p>	<p>У процесі публічного захисту кандидат на присвоєння бакалаврського ступеня повинен показати уміння чітко і упевнено викладати зміст проведених досліджень, аргументовано відповідати на запитання та вести дискусію.</p> <p>Доповідь студента повинна супроводжуватися презентаційними матеріалами та пояснювальною запискою, призначеними для загального перегляду.</p> <p>Ухвалення екзаменаційною комісією рішення про присудження ступеня бакалавра з туризму та видачу диплома бакалавра за результатами підсумкової атестації студентів оголошуються після оформлення в установленому порядку протоколів засідань екзаменаційної комісії.</p>

<p>Вимоги до атестаційного екзамену</p>	<p>Атестаційний екзамен має бути спрямований на перевірку досягнення результатів навчання, визначених відповідним стандартом у галузі вищої освіти та освітньою програмою. Оцінювання рівня якості підготовки бакалавра під час атестації у формі кваліфікаційного іспиту здійснюють члени екзаменаційної комісії на основі встановлених правил, принципів, критеріїв, системи і шкали оцінювання. Комплексний кваліфікаційний іспит здійснюється в письмовій формі.</p>
--	--

VI. ВИМОГИ ДО НАЯВНОСТІ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості в Університеті розроблені на підставі Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти (ESG), статті 16 Закону України «Про вищу освіту», Стандарту вищої освіти за спеціальністю 242 Туризм.

<p>Політика щодо забезпечення якості вищої освіти</p>	<p>Основні принципи внутрішнього забезпечення якості освіти у ХНЕУ ім. С. Кузнеця: відповідальності; відповідності; адекватності; автономності; вимірюваності; академічної культури; відкритості.</p> <p>Основні процедури внутрішнього забезпечення якості освіти в ХНЕУ ім. С. Кузнеця: формалізація політики якості, стратегічних цілей, завдань постійного поліпшення якості; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти; підготовка та проведення маркетингово-моніторингових та соціально-психологічних досліджень для визначення потреб ринку праці, вимог стейкхолдерів вищої освіти, якості надання освітніх послуг і задоволеності якістю освітньої діяльності та якістю освіти; залучення стейкхолдерів вищої освіти (здобувачів вищої освіти, роботодавців, представників академічної спільноти тощо) до прийняття рішень за напрямками внутрішнього забезпечення якості; зовнішнє оцінювання якості діяльності ХНЕУ ім. С. Кузнеця за результатами участі в національних та міжнародних рейтингах вищих навчальних закладів, виконання Ліцензійних вимог, акредитації.</p> <p>Напрями: розроблення, затвердження, моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання здобувачів вищої освіти; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом.</p>
<p>Забезпечення якості розроблення, затвердження, моніторингу, перегляду та оновлення освітніх програм</p>	<p>Моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм здійснюється згідно з діючими нормативними актами в ХНЕУ ім. С. Кузнеця.</p> <p>Перегляд освітніх програм здійснюється на основі аналізу задоволення освітніх потреб здобувачів вищої освіти: можливості побудови індивідуальної траєкторії навчання, дотримання академічних свобод в освітньому процесі, задоволеності якістю</p>

	<p>освітньої програми, тощо; роботодавців: якості формування загальних та фахових компетентностей, актуальних та соціальних навичок (soft skills); інших стейкхолдерів.</p> <p>Для перегляду освітніх програм використовуються: онлайн опитування, проведення дослідження фокус-групи, аналіз документів, аналіз ситуації, групою відповідно до вимог щодо структури та змісту освітньої програми.</p> <p>Періодичність перегляду освітніх програм здійснюється: а) щорічно за результатами моніторингу; б) після завершення освітньої програми здобувачами вищої освіти, в) в разі зміни законодавчої та нормативної бази.</p>
Забезпечення захування, досягнення, визнання та атестація здобувачів	<p>Оцінювання здобувачів вищої освіти є послідовним, прозорим та проводиться відповідно до встановлених в Університеті процедур згідно з нормативними актами.</p> <p>Щорічне оцінювання здобувачів освіти здійснюється відповідно до визначених освітньою програмою форм контролю; порядку оцінювання результатів навчання, що висвітлюється в робочих програмах навчальних дисциплін, робочих планах (технологічних картах) навчальних дисциплін, силабусах навчальних дисциплін; обліку результатів навчання, який ведеться з використанням інформаційного середовища Персональної навчальної системи (ПНС) Університету. Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється на основі 100-бальної накопичувальної бально-рейтингової системи.</p>
Забезпечення якості студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання	<p>Планування, розподіл та надання навчальних ресурсів і забезпечення підтримки здобувачів вищої освіти враховують їх потреби та принципи студентоцентрованого навчання.</p> <p>Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти гарантує, що всі необхідні ресурси відповідають цілям навчання, є загальнодоступними, а здобувачі вищої освіти поінформовані про їх наявність.</p>
Забезпечення якості науково-педагогічних працівників	<p>Щорічне рейтингове оцінювання діяльності науково- педагогічних працівників, кафедр і факультетів Університету здійснюється за рахунок використання механізмів оцінювання та самооцінювання результативності науково- педагогічної діяльності, її спрямованості на пріоритети розвитку національної системи вищої освіти, стратегії розвитку Університету, особистісного професійного розвитку науково-педагогічних працівників. Підсумки рейтингового оцінювання підводяться за результатами діяльності, досягнутими протягом календарного року. Оприлюднення результатів щорічного оцінювання науково-педагогічних працівників, кафедр та факультетів відбувається на засіданні вченої ради Університету.</p>
Ресурсне забезпечення освітнього процесу (навчальні ресурси та підтримка здобувачів вищої освіти)	<p>Заклад вищої освіти забезпечує освітній процес необхідними та доступними ресурсами (кадровими, методичними, матеріальними, інформаційними та ін.) та здійснює відповідну підтримку здобувачів вищої освіти.</p> <p>Організаційно-методична підтримка самостійної роботи здобувачів вищої освіти полягає у розробці методичних, дидактичних, інструктивних матеріалів, наданні можливості формувати, закріплювати, поглиблювати й систематизувати отримані під час аудиторних занять знання та вміння, здійснювати самопідготовку й самоконтроль опанування освітньої-професійної програми та реалізується через Персональну навчальну систему ХНЕУ ім. С. Кузнеця.</p>

<p>Інформаційне забезпечення (інформаційний менеджмент)</p>	<p>З метою управління освітнім процесом розроблено ефективну політику в сфері інформаційного менеджменту та відповідну інтегровану інформаційну систему управління освітнім процесом. Дана система передбачає автоматизацію основних функцій управління освітнім процесом, зокрема: забезпечення проведення вступної кампанії, планування та організацію освітнього процесу; доступ до навчальних ресурсів; облік та аналіз успішності здобувачів вищої освіти; адміністрування основних та допоміжних процесів забезпечення освітньої діяльності; управління кадрами та ін.</p>
<p>Публічність інформації про освітні програми, освітню, наукову діяльність</p>	<p>Достовірна, об'єктивна, актуальна, своєчасна та легкодоступна інформація за освітньо-професійною програмою публікується на сайті ХНЕУ ім. С. Кузнеця, включаючи програми для потенційних здобувачів вищої освіти, випускників, інших стейкхолдерів і громадськості.</p> <p>Публічною є інформація про освітню діяльність за спеціальністю, включаючи критерії відбору на навчання; заплановані результати навчання за цією програмою; процедури навчання, викладання та оцінювання, що використовуються тощо.</p>
<p>Забезпечення академічної доброчесності</p>	<p>Забезпечення запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників закладу вищої освіти та здобувачів вищої освіти реалізується через політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, регулюється такими документами ХНЕУ ім. С. Кузнеця: Кодекс академічної доброчесності; Кодекс професійної етики та організаційної культури працівників і здобувачів вищої освіти ХНЕУ ім. С. Кузнеця; Положення про комісію з питань академічної доброчесності ХНЕУ ім. С. Кузнеця.</p> <p>Перевірка наукових праць науково-педагогічних працівників Університету та здобувачів вищої освіти здійснюється за допомогою інтернет-сервісів на основі відкритих інтернет-ресурсів та системи StrikePlagiarism.com, що діє на підставі Ліцензійного Договору про надання права користування антиплагіатним програмним забезпеченням.</p>

Пояснювальна записка

Матриця відповідності визначених Стандартом (за наявності) компетентностей дескрипторам НРК та матриця відповідності визначених Стандартом результатів навчання та компетентностей представлені в Таблицях 1 і 2.

Компетентності за НРК

Таблиця 1

Матриця відповідності визначених компетентностей дескрипторам НРК

Класифікація компетентностей за НРК	Знання Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень. Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності	Уміння Розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів	Комунікація Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію	Автономія та відповідальність Управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняті рішення у непередбачуваних умовах. Відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб, здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності
Загальні компетентності				
ЗК1	+	+	+	+
ЗК2	+	+	+	+
ЗК3		+	+	+
ЗК4		+		+
ЗК5		+		+
ЗК6	+	+	+	+
ЗК7		+	+	+
ЗК8	+	+	+	
ЗК9	+	+		+
ЗК10	+	+	+	
ЗК11	+	+	+	
ЗК12		+	+	+
ЗК13		+		+
ЗК14		+	+	+
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК1	+		+	
СК2		+		+
СК3	+	+		+
СК4	+	+	+	+
СК5	+	+		+
СК6	+	+	+	+
СК7	+	+	+	+
СК8	+	+	+	+
СК9	+	+	+	+
СК10	+	+		+
СК11	+	+	+	
СК12	+	+	+	
СК13		+	+	
СК14	+	+	+	+
СК15	+	+		+
СК16		+		+

Програмні результати навчання	Компетентності																													
	Інтегральна																													
	Загальні компетентності														Спеціальні (фахові) компетентності															
	ЗК1	ЗК2	ЗК3	ЗК4	ЗК5	ЗК6	ЗК7	ЗК8	ЗК9	ЗК10	ЗК11	ЗК12	ЗК13	ЗК14	СК1	СК2	СК3	СК4	СК5	СК6	СК7	СК8	СК9	СК10	СК11	СК12	СК13	СК14	СК15	СК16
PH 22	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28			OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28				OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28			OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28						OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28	OK 1 OK 2 OK 7 OK 21 OK 22 OK 27 OK 28

Гарант ОП

підписано

Олена СТРИЖАК

ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ
Освітньо-професійної програми «Туризм»

Назва структурного / функціонального підрозділу / посадова особа	Підпис
1. Навчально-методичний відділ	
2. Відділ забезпечення якості освіти	
3. Завідувач випускової кафедри	
4. Проректор з навчально-методичної роботи	

У К Р А І Н А

ХАРКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

ДЕПАРТАМЕНТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

майдан Конституції, 7, м. Харків, 61200
тел. +38 (057) 760-74-42, факс +38 (057) 760-77-54
E-mail: umz@citynet.kharkov.ua, код ЄДРПОУ 37458823

В.г. 29.06.21 № 396 /01-01-26
На №

Рецензія на
освітньо-професійну програму "Туризм"
першого (бакалаврського) рівня галузі знань 24 "Сфера обслуговування",
спеціальності 242 "Туризм"
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

У зв'язку із подальшою індивідуалізацією туристичного споживання, переорієнтацію подорожуючих до самостійної організації відпочинку профільні підприємства починають втрачати ринки збуту, якщо не здатні запропонувати інноваційні рішення та послуги. Урізноманітнюються види та форми туризму, постійно розширюється географія подорожей. Тому насамперед необхідні спеціалісти, здатні запропонувати креативні ідеї, обізнані із сучасними інформаційними технологіями, підтримуючі стиль життя молоді як найбільш перспективного сегменту споживачів туристичних послуг. Відзначимо, що студенти бакалаврської програми ХНЕУ ім. С. Кузнеця відповідають таким вимогам.

Під час проходження різних видів практик, консультування та проведення відкритих лекцій вони демонструють високий рівень зацікавленості у діяльності туристичних компаній-операторів, особливостях міжкультурних комунікацій, нових форматах продажів туристичних послуг з використанням інноваційних технологій, що було б неможливим без якісної попередньої теоретичної підготовки у процесі аудиторних занять. До навчального плану спеціальності "Туризм" входить блок вибіркових дисциплін з інших галузей знань, що дозволяє використовувати міждисциплінарний підхід у плануванні ділових проєктів та стимулює інноваційне підприємництво. Це відповідає загальним тенденціям розвитку сучасного ринку послуг і підтверджує потенціал даної освітньої програми.

Тому вважаю, що освітньо-професійна програма "Туризм" першого (бакалаврського) рівня галузі знань 24 "Сфера обслуговування", спеціальності 242 "Туризм" Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця повністю відповідає сучасним вимогам із підготовки фахівців з даного напрямку.

Заступник директора
Департаменту міжнародного
співробітництва Харківської міської ради

Ю. В. Згурська

Рецензія на
освітньо-професійну програму "Туризм"
першого (бакалаврського) рівня галузі знань 24 "Сфера обслуговування",
спеціальності 242 "Туризм"
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Освітньо-професійна програма "Туризм" першого (бакалаврського) рівня галузі знань 24 "Сфера обслуговування", спеціальності 242 "Туризм" Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця повністю відповідає сучасним вимогам із підготовки фахівців з даного напрямку.

Підготовка спеціалістів на даній бакалаврській програмі провадиться з урахуванням вимог найновіших стандартів забезпечення якості обслуговування в індустрії туризму й гостинності, завдяки продуманій структурі занять і поєднання теоретичної та практичної підготовки студенти можуть ознайомитися із досвідом провідних туристичних компаній, що працюють на ринку України та за кордоном, на прикладі реальних бізнес-ситуацій ознайомитися з основними проблемами й викликами, що постають перед фахівцями галузі.

Протягом навчання та здобуття загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю, визначених стандартом вищої освіти, студенти мають можливість вільного вибору дисциплін соціально-психологічного, технологічного та правового спрямування, а також Майнорів та дисциплін професійного спрямування (Мейджорів), які пропонуються випусковими кафедрами. Це підвищує ступінь індивідуалізації освітньої траєкторії та збільшує конкурентоспроможність спеціалістів на ринку праці.

Структура випускної бакалаврської роботи спонукає студентів проявляти креативність та широту мислення, ставити і вирішувати нестандартні задачі. Це такі якості, які ми вимагаємо від власних співробітників, і саме вони лежать у основі ключових чинників успіху на сучасному висококонкурентному ринку. Діяльність готелів та інших закладів розміщування є невід'ємною складовою інфраструктури туристичного обслуговування, але відзначимо, що з досвіду співпраці з іншими закладами освіти м. Харкова програми підготовки майбутніх фахівців інколи страждають від надмірного фокусування на забезпеченні типових завдань, і випускники не здатні пристосовуватися до нових стандартів і умов праці, тоді як для випускників ХНЕУ ім. С. Кузнеця це не є проблемою. Студенти, які проходять практику у нашому готелі, а також приймають участь у якості волонтерів у різних заходах, показують високий рівень теоретичних знань, готовність працювати і навчатися поза межами університетської програми, відкритість до спілкування та нових ідей.

Голова правління
АТ "Готель "Харків"

Шеноголець В. М.